

## **Afrika se tyd is nou: Waarom hoër onderwys die vasteland se volgende hoofstuk moet lei**

### **Prof Deresh Ramjugernath\***

Afrika moenie vir die toekoms wag nie – dit moet dit vorm: met vrymoedigheid, vinnig en dikwels teen alle verwagting in. Terwyl ons Afrikadag op 25 Mei vier, word ons daaraan herinner dat die storie van hierdie vasteland nie een van ewige potensiaal moet wees nie, maar van toenemende momentum. En in die kern van daardie momentum lê 'n kragtige, maar onderbenutte krag: ons hoëronderwysinstellings.

Teen die einde van hierdie eeu sal Afrika die tuiste van byna die helfte van die wêreld se jeug wees. Hierdie demografiese verskuiwing bied die grootste geleentheid van ons tyd, maar slegs as ons ons jongmense toerus met die vaardighede, verbeelding, gereedskap en leierskap om 'n nuwe koers uit te stippel.

Dit is hier waar hoër onderwys nie meer kan bekostig om 'n passiewe of perifere rol te speel nie. Regoor die vasteland moet universiteite hulle doel herbedink – nie as ivoortorings van geleerdheid nie, maar as argitekte van 'n nuwe Afrika-werklikheid. Die spel is hoog, maar so ook die geleentheid.

### **Kampvegters vir Afrika-agentskap**

Afrika-universiteite moet ontwikkel – nie om mee te ding vir eksterne validering nie, maar om kampvegters vir Afrika-agentskap deur navorsing, innovasie en onderwys te wees wat tot plaaslike en internasionale werklikhede spreek. Ons instellings is te lank gemeet aan hoe goed hulle by Westerse ranglyste inpas. Maar werklike waarde kom van hoe goed hulle op die behoeftes van die samelewings reageer wat hulle dien.

Ons het universiteite nodig wat onwrikbaar Afrika in perspektief, maar onversetlik in gehalte is: instellings wat navorsing oplewer wat klimaatsaanpassing in die Sahel, stedelike veerkragtigheid in Lagos, hernubare energiemodelle vir afgeleë gemeenskappe aanspreek, of genomika wat ons unieke gesondheidsuitdagings weerspieël. Die antwoorde op Afrika se toekoms kan nie uitgekonnekteer word nie. Hulle moet hier, deur ons, saam geskep word.

### **Innovasie, insluiting en infrastruktuur**

Afrika-universiteite moet enjins van uitvinding word. Die digitale rewolusie sal nie wag vir ons om in te haal nie. Van kunsmatige intelligensie tot biotegnologie, Afrika se sprongpotensiaal hang daarvan af of ons instellings bereid is om tegnologiese verskuiwings te lei – nie te volg nie. Innovasie gaan nie net oor instrumente nie. Dit gaan oor ingesteldheid. Lei ons studente op om soos pappegaaie te leer, of om probleme op te los? Is ons navorsingsekostelsels behendig genoeg om op intydse uitdagings te reageer?

Vir hoër onderwys om transformierend te wees, moet dit toeganklik wees. Dit gaan nie net oor inskrywingsgetalle nie, maar oor die dieper kwessie van behoort. Wie voel dat universiteit "vir hulle" is? Hoe verseker ons dat vroue, landelike jeug, vlugtelinge en eerstegenerasieleerders nie net teenwoordig is nie, maar floreer?

Wêreldklas-denke het wêreldklas-fasiliteite nodig. Dit sluit alles van hoëspoed-internet en laboratoriums tot veilige behuising en geestesgesondheidsondersteuning in. Maar dit beteken ook intellektuele infrastruktuur: robuuste akademiese vryhede, interdisiplinêre samewerking en omgewings waar Afrika-denkleierskap gekoester en nie gekastreer word nie.

### **Diensgeleide, waardegedrewe leierskap**

Die gehalte van leierskap by ons instellings sal bepaal watter soort gegradueerdes ons oplewer en dus ook die soort vasteland wat ons bou. Afrika het nie nóg leiers nodig wat aandag wil trek nie. Dit het leiers nodig wat ruimte skep vir ander om uit te styg.

Wat nodig is, is dienende leierskap wat in empatie, nederigheid en gedeelde doel gewortel is. Dit moet die bepalende etos van Afrika-onderwys word. Ons moet leiers oplei wat nie net ontwikkeling dryf nie, maar dit beliggaam. Leiers wat oor die plaaslike en die globale kan strek, wat stelseldenke verstaan, maar met integriteit en empatie optree.

Ons kan nie transformasie in die samelewing verwag as ons nie die voorbeeld binne ons tersiêre instellings stel nie.

### **Saamwerk, nie meeding nie**

Transformasie sal nie in silo's plaasvind nie. Ons het sterker streeksamewerking tussen Afrika-universiteite deur navorsingskonsortia nodig wat grense oorskry, gesamentlike grade en uitruilings wat akademiese mobiliteit aanmoedig, en beleidsraamwerke wat wedersydse erkenning van kwalifikasies, kundigheid en finansiering moontlik maak.

Maar samewerking moet ook in diepte, nie net breedte nie, ontwikkel. Die kompleksiteit van Afrika se ontwikkelingsuitdagings vereis dat ons akademiese grense afbreek. 'n Multidisiplinêre, interdisiplinêre en transdisiplinêre benadering is noodsaaklik as ons klimaatsverandering, openbare gesondheid, ongelykheid en digitale transformasie met die gesofistikeerdheid wil aanspreek wat dit vereis. Universiteite moet ruimte vir ingenieurs skep om saam met sosioloë, ekonome saam met omgewingswetenskaplikes en datawetenskaplikes saam met openbare beleidskundiges te werk.

Daar bestaan reeds 'n paar belowende voorbeelde. Kruiskontinentale navorsingsgroepe dryf innovasie in klimaatveerkragtigheid aan. Afrika-geleide genootskappe lewer die volgende generasie gesondheidsleiers op. Openbare-private kers bring universiteite, regerings en nywerhede in praktiese gesprekke en aksie bymekaar. Hierdie pogings moenie as uitsonderings gesien word nie.

Hulle moet die nuwe standaard word vir hoe Afrika-kennisekostels funksioneer.

Terselfdertyd moet Afrika se hoëronderwyssektor sy plek as 'n wêreldwye denkleier opeis. Ons bring intellektuele kapitaal. Ons bring demografiese dinamiek. En ons bring kontekstuele wysheid wat die wêreld dringend nodig het. Enige wêreldwye gesprek oor ontwikkeling, billikheid of volhoubaarheid wat Afrika-universiteite uitsluit, is nie net onvolledig nie – dit is onvoldoende.

### **Selfbesinning**

Om transformasie te lei, moet ons instellings eers na binne kyk. Die werk om inklusiewe, regverdig en toekomstgeskikte universiteite te bou, begin met besinning oor die nalatenskap van uitsluiting, koloniale pedagogie, institusionele rassisme en geslagsongelykheid wat steeds die opvoedkundige ervaring vir baie Afrika-studente vorm.

Verandering is ongemaklik, maar nodig. Baie instellings begin by waarheidsvertellings- en hervormingsprosesse betrokke raak wat verder as gebare vir vertoon strek. Dit sluit die hersiening van kurrikulums, die diversifisering van fakulteite, die hersiening van bestuursmodelle, en die belangrikste, om na studentestemme te luister, in. Kultuurverandering word nie met verordeninge bereik nie; dit word daaglik uitgeleef in hoe ons onderrig, hoe ons aansluiting vind en hoe ons lei.

Hoër onderwys is nie net 'n leer van persoonlike vooruitgang nie. Dit is 'n hefboom van maatskaplike transformasie; 'n wegspringplek om dit wat moontlik is, te herverbeel – sosiaal, ekonomies, polities, geestelik. Laat ons op hierdie Afrikadag die gemak van denke in die toekomstige tyd weerstaan. Afrika se tyd kom nie. Dit is hier.

Maar potensiaal alleen is nie genoeg nie. Dit moet geaktiveer word – deur instellings wat in Afrika-uitnemendheid glo, deur beleide wat toegang en innovasie moontlik maak, en deur leiers wat dapper genoeg is om 'n koers buite die status quo uit te stippel.

Die universiteit was nog altyd 'n ruimte van verbeelding. Nou moet dit 'n ruimte van mobilisering word.

Want wanneer Afrika in homself belê, volg die wêreld. Dit is Afrika se eeu, maar slegs as ons kies om vorm daaraan te gee.

**\*Prof Deresh Ramjugernath is die Rektor en Visekanselier van die Universiteit Stellenbosch.**